(مقالۀ پژوهشی)

آرمان‌گرایی اخلاقی و نگرش نسبت به حیوانات

دکتر احمد عابدی سروستانی *

گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده مدیریت کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان

(تاریخ دریافت:94/5/3، تاریخ پذیرش:94/8/5)

چکیده

زمینه: رفتار با حیوانات یکی از موضوعات اخلاق را تشکیل می‌دهد. یکی از پرسش‌های مطرح این است که آیا موضع‌گیری اخلاقی افراد در نگرش آنان نسبت به حیوانات مؤثر می‌باشد؟ پژوهش حاضر برای پاسخ به این پرسش و با هدف سنجش نگرش دانشجویان نسبت به حیوانات و ارتباط آن با آرمان-گرایی در اخلاق انجام شده است.

روش: تحقیق حاضر به روش توصیفی-پیمایشی انجام گردید. جامعۀ پژوهش شامل دانشجویان دانشگاه‌های شهر گرگان در سال 1392 بود که از بین آنها 400 نفر با روش نمونه‌گیری طبقه‌بندی شده تصادفی، به عنوان نمونه مورد بررسی قرار گرفتند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه پژوهشگر ساخته بود. داده‌های بدست آمده با استفاده از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی مانند فراوانی، میانگین، ضریب همبستگی و آزمون یو من-ویتنی تجزیه و تحلیل شدند.

یافته‌ها: نگرش دانشجویان نسبت به حیوانات در حدّ متوسط قابل ارزیابی می‌باشد. همچنین، نگرش زنان نسبت حیوانات، مساعدتر از نگرش مردان است. بین آرمان‌گرایی و نگرش نسبت به حیوانات، یک همبستگی مثبت و معنی‌دار وجود دارد. اما بین سن و نگرش نسبت به حیوانات ارتباط معنی‌داری یافت نشد.

نتیجه‌گیری: نگرش دانشجویان نسبت به حیوانات در حدّ مطلوب نمی‌باشد. بنابراین و با توجه به تأثیر نگرش‌ها در رفتار، دغدغه احتمال رفتارهای غیراخلاقی با حیوانات وجود دارد. به دلیل ارتباط مستقیم آرمان‌گرایی اخلاقی با نگرش نسبت به حیوانات می‌توان نتیجه گرفت که ارتقاء آرمان‌گرایی می-تواند به بهبود نگرش نسبت به حیوانات بیانجامد. در این راستا گنجاندن محتوای آموزشی مناسب در درس‌های دانشجویان و استفاده از منابع سنت اسلامی-ایرانی و فرهنگ بومی پیشنهاد می‌شود.

کلید واژگان: *اخلاق، حقوق حیوانات، آرمان‌گرایی*

سرآغاز

به طور معمول، آرمان‌گرایی اخلاقی[1] در برابر نسبی‌گرایی اخلاقی[2] مقایسه می‌شود. در نسبی‌گرایی اخلاقی، حُسن و قُبح[3] اَعمال به شرایط بستگی دارد. اما در آرمان‌گرایی اخلاقی، قواعد و معیارهای اخلاقی[4]، مشخص هستند و می‌باید در هر شرایط مورد احترام باشند (1). از طرف دیگر، اخلاق[5] به صورتی در حال گسترش می‌باشد که روابط بین انسان و محیط را نیز شامل شود (2). در برخی دیدگاه‌ها، اخلاق دامنه مسئولیت[6] خود را به موجودات دارای حیات یا زنده (مانند حیوانات)، گسترش می‌دهد (3). در بررسی رفتار اخلاقی[7] با حیوانات، پرسش این است که آیا انسان‌ها باید این کار را انجام دهند یا شرایط تعیین‌کننده نوع رفتار با حیوانات می‌باشد. به نظر می‌رسد در مقابل نسبی‌گرایی اخلاقی، افرادی که گرایش بیشتری به آرمان‌گرایی اخلاقی دارند، نگرش[8] بهتری نیز نسبت به حیوانات داشته باشند.

مطالعات انجام شده درباره نگرش نسبت به حیوانات، بیشتر درباره دانشجویان بوده است. در این ارتباط، متغیرهای جنسیت، سن، سطح درآمد، سطح تحصیلات، وضعیت تأهل و دیدگاه

* نویسنده مسؤول: نشانی الکترونیکی: abediac @ yahoo.com

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-20]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1395.11.3.4.6]

اخلاقی[9] مد نظر بوده‌اند (4، 5، 6، 7). با این وجود، تحقیقات انجام شده به نتایج مشابه نرسیده‌اند. برای مثال، عده‌ای معتقدند افراد جوان، دارای نگرش حامی حیوانات بیشتری هستند، اما برخی مطالعات، ارتباط معنی‌داری بین سن و نگرش نسبت به حیوانات را نشان نداده‌اند (5). همچنین، مطالعات نشان داده است که به طور معمول، زنان نسبت به مردان دارای نگرش مثبت قوی‌تر به حیوانات هستند (4 و8).

نتایج یک مطالعه در استرالیا نشان داد که شغل و میزان درآمد افراد بزرگسال (25 سال به بالا) با نگرش آنان نسبت به حیوانات در ارتباط است (8). همچنین، بررسی انجام شده در آمریکا نشان داد که کشاورزان، دامداران، شکارچیان و ماهیگیران، جهت‌گیری سودنگر[10] قوی نسبت به حیوانات دارند، یعنی آنان در وحله اول به استفاده عملی و مادّی از حیوانات فکر می‌کنند و کمتر دغدغه آسایش حیوانات[11] را دارند. برعکس، افرادی که در سازمان‌های حمایتی مانند سازمان‌های خیریه[12]، حیات‌وحش و محیط‌زیست کار می‌کنند، دارای نگرش انسانی[13] یا اخلاقی‌تر نسبت به حیوانات هستند (5). در مطالعه دیگر در استرالیا نشان داده شد افرادی که در انجمن حفاظت از حیوانات کار می‌کنند، نگرش مساعدتری نسبت به حیوانات دارند. علاوه بر این، نگرش کسانی نسبت به حیوانات مساعدتر است که بیشتر به حقوق حیوانات[14] باور دارند تا رفاه حیوانات (9). مطالعه دیگر درباره اعضای هیات علمی علوم دام کشور امریکا نشان داد که بیش از 90 درصد افراد حامی اصول رفاه حیوانات بوده‌اند. در این بین، زنان دغدغه بیشتری نسبت به مردان درباره رفاه حیوانات مزرعه داشته‌اند (10). مطالعه انجام شده در 11 مرکز تحقیقاتی دانشگاه علوم پزشکی تهران نیز نشان داد که پژوهشگران و افراد نگهدارنده حیوانات، بینش و عملکرد مناسبی در رعایت اصول اخلاقی رفتار با حیوانات آزمایشگاهی نداشتند (11).

مطالعاتی نیز به بررسی موضع‌گیری اخلاقی[15] افراد پرداخته‌اند. برای مثال، در یک تحقیق نشان داده شد افرادی که از نظر اخلاقی خواهان مراقبت از دیگران هستند، دارای دیدگاه آرمان‌گرایی قوی‌تر می‌باشند و به نسبت، نسبی‌گرایی را ردّ می‌کنند. در این ارتباط، تفاوتی بین مردان و زنان مشاهده نگردید (12). همچنین، مطالعه انجام شده در بین دانشجویان و فعّالان طرفدار حقوق حیوانات در آمریکا نشان داد که ارتباط مثبت و معنی‌داری بین آرمان‌گرایی و نگرش مساعد نسبت به حیوانات وجود دارد. این تحقیق نشان داد که جنسیت و آرمان‌گرایی، دو متغیر مهم پیش‌بینی‌کننده برای نگرش نسبت به حیوانات می‌باشند (7). در این حوزه، مطالعه دیگری در آمریکا برای بررسی میزان موافقت با استفاده آزمایشگاهی و آموزشی از پستانداران (موش خانگی، موش صحرایی، میمون، سگ، خرس) انجام شد که در آن، ابتدا موقعیت‌هایی برای دانشجویان ارائه شد و از آنان خواسته شد که با توجه به توضیحات، آیا در نهایت موافق استفاده آزمایشگاهی و آموزشی از آن حیوان می‌باشند یا خیر. نتایج نشان داد که زنان به طور معنی‌داری کمتر از مردان با استفاده آزمایشگاهی و آموزشی از حیوانات موافق بوده‌اند. به‌علاوه، موضع‌گیری اخلاقی افراد نیز در این بین تاثیرگذار بوده است، به طوری که افراد با گرایش آرمان‌گرایی قوی، به میزان کمتری با استفاده آزمایشگاهی و آموزشی از حیوانات موافق بوده‌اند (13). از آنجا که دانشجویان، آینده‌سازان کشور می‌باشند و کُنش زیادی در تعاملات اجتماعی دارند، سوال این است که آنان چه نگاه و نگرشی نسبت به حیوانات دارند؟ پژوهش حاضر برای بررسی این موضوع و با اهداف زیر انجام شده است:

- سنجش نگرش دانشجویان دانشگاه‌های شهر گرگان نسبت به حیوانات.
- بررسی رابطه نگرش دانشجویان نسبت به حیوانات و آرمان‌گرایی در اخلاق.
- بررسی ارتباط ویژگی‌های فردی دانشجویان با نگرش آنان نسبت به حیوانات.

روش

تحقیق حاضر با روش توصیفی-پیمایشی و در سال 1392 در شهر گرگان به انجام رسید. جمعیت مورد مطالعه شامل 14947 نفر دانشجوی شاغل به تحصیل در دانشگاه‌های شهر گرگان بودند. حجم نمونه مورد نیاز با استفاده از جدول کرجسی و مورگان به تعداد 385 نفر بدست آمد که به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی شده و با انتساب متناسب با توجه به تعداد

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-20]
[DOR: 20.1001.1.22517634.1395.11.3.4.6]

دانشجویان هر دانشگاه انتخاب شدند. بدین ترتیب، 100 نفر از 3347 دانشجوی دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، 50 نفر از 2000 دانشجوی دانشگاه علوم پزشکی گرگان، 100 نفر از 3800 دانشجوی دانشگاه گلستان و 150 نفر از 5800 دانشجوی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرگان و در مجموع، 400 نفر به صورت تصادفی به عنوان نمونه انتخاب شدند. نتایج نشان داد که 48/8 درصد نمونه‌های مورد مطالعه دختر و 51/2 درصد پسر می‌باشند. میانگین سنی پاسخگویان برابر 21/96 سال می‌باشد و خانواده بیشتر پاسخگویان (67/5%) در شهر ساکن هستند. اکثر پاسخگویان دانشجوی مقطع کارشناسی (71/8%) و سطح تحصیلات والدین آنها به طور متوسط در حدّ دوره دبیرستان می‌باشد. مادر اکثر پاسخگویان خانه‌دار (68%) و شغل پدر بیشتر آنها به‌صورت آزاد بوده است (62/2%). برای گردآوری اطلاعات از یک پرسشنامه استفاده شد. نگرش نسبت به حیوانات با 20 گویه در قالب یک شاخص مورد سنجش قرار گرفت (4). آرمان‌گرایی در اخلاق نیز با یک شاخص شامل 10 گویه مورد سنجش قرار گرفت (14). روایی پرسشنامه از این نظر مورد تائید است که از دو شاخص یاد شده در مطالعات مختلف استفاده شده است. با این حال، گویه‌های مورد استفاده با توجه به شرایط محدوده جغرافیایی تحقیق بررسی شدند و در صورت نیاز تعدیل گردیدند. پایایی پرسشنامه با محاسبه ضریب کرونباخ آلفا مورد بررسی قرار گرفت که میزان آن برای شاخص نگرش نسبت به حیوانات برابر 0/62 و برای شاخص آرمان-گرایی در اخلاق برابر 0/75 بدست آمد. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزار SPSS و آماره‌های فراوانی، میانگین، انحراف معیار، ضریب همبستگی، و آزمون من-ویتنی استفاده گردید.

یافته‌ها

نگرش نسبت به حیوانات پاسخگویان با 20 سؤال در قالب طیف لیکرت شامل گزینه‌های کاملاً موافقم (با امتیاز 5)، موافقم (با امتیاز 4)، بی‌نظر (با امتیاز 3)، مخالفم (با امتیاز 2) و کاملاً مخالفم (با امتیاز 1) سنجیده شد. بدین ترتیب، امتیاز نگرش

جدول 1: میانگین، انحراف استاندارد و اولویت گویه‌های نگرش نسبت به حیوانات

گویه‌ها	میانگین*	انحراف معیار	رتبه
1. شکار حیوانات وحشی برای ورزش و سرگرمی خلاف اخلاق است	4/05	1/17	1
2. استفاده از حیوانات در تحقیقات پزشکی اشکالی ندارد	3/73	1/18	3
3. افرادی که حیوانات را به جان هم می‌اندازند (مانند جنگ خروس‌ها) می‌باید جریمه و حتی زندانی شوند	4/01	1/12	2
4. حیوانات وحشی مانند راسو نباید شکار شوند و پوستشان در تهیه لباس بکار رود	3/39	1/21	10
5. از نظر اخلاقی شکار حیوانات وحشی برای غذا اشکالی ندارد	2/88	1/21	16
6. کسانی که مخالف پرورش حیوانات برای تامین گوشت هستند، خیلی احساسی فکر می‌کنند	3/32	1/10	11
7. بسیاری از تحقیقاتی که بر روی حیوانات انجام می‌شود غیر ضروری و بیرحمانه است	3/04	1/11	15
8. این کاملاً قابل قبول است که گاو و گوسفند برای مصرف انسان‌ها پرورش داده شوند	3/63	1/14	7
9. به طور اصولی انسان‌ها حق دارند به هر نحو که صلاح می‌دانند از حیوانات استفاده کنند	2/62	1/27	19
10. قتل‌عام نهنگ‌ها و دلفین‌ها باید متوقف شود حتی اگر این کار به معنای بیکار شدن عده‌ای افراد باشد	3/68	1/09	6
11. برخی اوقات از دیدن حیواناتی که در باغ‌وحش در قفس هستند ناراحت می‌شوم	3/71	1/07	5
12. در مجموع، کسب منافع اقتصادی خیلی مهمتر از این است که برخی مناطق به حیات‌وحش اختصاص یابد	2/60	1/21	20
13. این روزها سروصدای زیادی برای حقوق حیوانات به راه افتاده است در حالی که خیلی از مشکلات انسان‌ها هنوز حل نشده‌اند	3/27	1/10	12
14. اصلاح نژاد حیوانات برای استفاده از پوست آنها جایز است	2/96	1/22	18
15. برخی جنبه‌ها و موضوعات زیست‌شناسی فقط از طریق تشریح حیوانات قابل یادگیری است	3/50	1/12	8
16. برای غلبه بر بیماری‌هایی مانند سرطان و ایدز لازم است تحقیقات بر روی حیوانات ادامه پیدا کند	3/72	1/19	4
17. در حالی که میلیون‌ها سگ هر ساله کشته می‌شوند، اصلاح نژاد برخی از آنها برای نگهداری در خانه، کاری غیر اخلاقی است	3/45	1/15	9
18. برای تولید گوشت و لبنیات ارزان‌قیمت این کاملاً توجیه‌پذیر است که دام‌ها را به تعداد زیاد و در یک محل شلوغ نگهداری کرد	2/83	1/24	17
19. استفاده از حیواناتی مانند خرگوش برای آزمایش ایمن بودن مواد آرایشی باید متوقف شود	3/08	1/18	14
20. استفاده از حیوانات در سیرک‌ها یک عمل ظالمانه است	3/24	1/23	13

* دامنهٔ میانگین بین 1 تا 5 می‌باشد.

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-20]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1395.11.3.4.6]

نسبت به حیوانات می‌تواند بین 15 تا 100 متغیر باشد. جدول 1 توزیع فراوانی پاسخ‌های داده شده به گویه‌های این شاخص را نشان می‌دهد. در این بین، گویه «شکار حیوانات وحشی برای ورزش و سرگرمی خلاف اخلاق است» با بیشترین میانگین در رتبه اول و گویه «در مجموع، کسب منافع اقتصادی خیلی مهمتر از این است که برخی مناطق به حیات وحش اختصاص داده شود» در رتبه آخر قرار دارد. برای محاسبه امتیاز نگرش نسبت به حیوانات، ابتدا گویه‌های 2، 5، 6، 8، 9، 12، 13، 14، 15، 16 و 18 با بقیه گویه‌ها هم‌راستا شدند، برای این کار، امتیاز عددی آنها از 5 به 1، از 4 به 2، از 1 به 5 و از 2 به 4 تغییر یافت. سپس جمع عددی امتیاز گویه‌های این شاخص به عنوان امتیاز نگرش نسبت به حیوانات محاسبه گردید. میانگین امتیاز این شاخص برابر 62/59 با انحراف معیار 7/49 بدست آمد که نشان می‌دهد، نگرش افراد مورد مطالعه نسبت به حیوانات، یک نگرش متوسط می‌باشد. جدول 2 نیز توزیع نگرش پاسخگویان نسبت به حیوانات را در سطوح مختلف نشان می‌دهد. سطوح یاد شده بر اساس فاصله انحراف استاندارد از میانگین محاسبه شده است.

جدول 2: توزیع فراوانی سطوح نگرش نسبت به حیوانات

سطح نگرش	دامنه امتیاز	درصد	درصد تجمعی
نامناسب	10-55	13	13
نسبتاً مناسب	56-62	37/8	50/8
خوب	63-70	36/7	87/5
عالی	71-100	12/5	100

کمینه:34، بیشینه: 100، میانگین: 62/59، انحراف معیار: 7/49

گرایش به آرمان‌گرایی در اخلاق با 10 سؤال در قالب طیف لیکرت شامل گزینه‌های کاملاً موافقم (با امتیاز 5)، موافقم (با امتیاز 4)، بی‌نظر (با امتیاز 3)، مخالفم (با امتیاز 2) و کاملاً مخالفم (با امتیاز 1) سنجیده شد. بدین ترتیب، امتیاز آرمان‌گرایی در اخلاق می‌تواند بین 10 تا 50 متغیر باشد. جدول 3 توزیع فراوانی پاسخ‌های داده شده به گویه‌های این شاخص را نشان می‌دهد. در این بین، گویه «هیچ کس نباید از نظر روانی و جسمانی به دیگران آسیب برساند» با بیشترین میانگین در رتبه اول و گویه «در هنگام تصمیم‌گیری برای انجام دادن یک کار نباید به پیامدهای مثبت در مقابل پیامدهای منفی توجه شود، زیرا انجام خود کار مهم است» در رتبه آخر قرار دارد. برای محاسبه امتیاز آرمان‌گرایی در اخلاق، جمع عددی امتیاز گویه-های این شاخص به عنوان امتیاز این متغیر محاسبه گردید. میانگین امتیاز این شاخص برابر 40/11 با انحراف معیار 5/68 بدست آمد که نشان می‌دهد، گرایش افراد مورد مطالعه نسبت آرمان‌گرایی، یک گرایش خوب می‌باشد. جدول 4 نیز توزیع گرایش پاسخگویان نسبت به آرمان‌گرایی را در سطوح مختلف نشان می‌دهد. سطوح یاد شده بر اساس فاصله انحراف استاندارد از میانگین محاسبه شده است.

جدول 3: میانگین، انحراف استاندارد و اولویت گویه‌های شاخص آرمان‌گرایی در اخلاق

گویه‌ها	میانگین*	انحراف معیار	رتبه
1. انسان‌ها باید مطمئن شوند که عمل آنها هیچ‌گونه ضرر عمدی برای دیگران نداشته باشد	3/97	1/05	7
2. هیچ‌گونه خطری برای دیگران نباید تحمل شود حتی اگر این خطر خیلی کم باشد	3/93	1/07	9
3. ایجاد ضرر برای دیگران همواره اشتباه است حتی اگر منافعی بدنبال داشته باشد	3/94	1/14	8
4. هیچ کس نباید از نظر روانی و جسمانی به دیگران آسیب برساند	4/45	0/85	1
5. هیچ کس نباید عملی انجام دهد که به هر شکل موجب تهدید شأن و آسایش دیگران شود	4/17	0/97	4
6. اگر انجام یک کار موجب آسیب به یک فرد بیگناه می‌شود، پس نباید آن کار را انجام داد	4/27	0/88	2
7. در هنگام تصمیم‌گیری برای انجام دادن یک کار نباید به پیامدهای مثبت در مقابل پیامدهای منفی توجه شود، زیرا انجام خود کار مهم است	2/97	1/24	10
8. رعایت شأن و آسایش مردم می‌باید مهمترین دغدغه در هر جامعه باشد	4/10	0/99	5
9. هیچگاه نباید آسایش دیگران قربانی شود	4/23	0/85	3
10. عمل اخلاقی آن نوع عمل است که مطابق با یک عمل ایده‌آل (مطلوب) باشد	4/05	1/06	6

* دامنه میانگین بین 1 تا 5 می‌باشد.

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-20]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1395.11.3.4.6]

جدول 4: توزیع فراوانی سطوح آرمان‌گرایی در اخلاق

سطح نگرش	دامنه امتیاز	درصد	درصد تجمعی
نامناسب	10-35	19	19
نسبتاً مناسب	36-40	27/3	46/3
خوب	41-45	38	84/3
عالی	46-50	15/7	100

کمینه:17، بیشینه: 50، میانگین: 40/11، انحراف معیار: 5/68

برای بررسی رابطه بین آرمان‌گرایی در اخلاق و نگرش نسبت به حیوانات از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. میزان این ضریب برابر 0/12 بدست آمد که در سطح پنج‌درصد معنی‌دار بود. اگرچه همبستگی بدست آمده، ضعیف می‌باشد، اما نشان می‌دهد افرادی که آرمان‌گراتر هستند، نگرش مساعدتری نیز نسبت به حیوانات دارند.

برای مقایسه نگرش دانشجویان نسبت به حیوانات به تفکیک جنسیت، محل سکونت، محل تولد و شغل پدر، ابتدا فرض نرمال بودن متغیر وابسته (نگرش نسبت به حیوانات) با آزمون کولموگروف-اسمیرنوف مورد بررسی قرار گرفت که نتایج نشان داد به دلیل نرمال نبودن توزیع، استفاده از آزمون‌های پارامتریک امکان‌پذیر نمی‌باشد. بنابراین از آزمون من-ویتنی استفاده گردید. نتایج این آزمون نشان داد که زنان نسبت به مردان دارای نگرش مساعدتری نسبت به حیوانات می‌باشند. در عین حال، مقایسه نگرش نسبت به حیوانات در بین گروه‌های مختلف دانشجویان از نظر محل سکونت، محل تولد و شغل پدر نشان داد که تفاوت معنی‌داری بین آنها وجود ندارد (جدول 5).

جدول 5: مقایسه نگرش نسبت به حیوانات با توجه به جنسیت، محل سکونت، محل تولد و شغل پدر

متغیر / گروه‌بندی	فراوانی	میانگین رتبه‌ای	آماره U	آماره Z	سطح معنی‌داری
جنسیت					
مرد	205	218/90	16399	3/109 -	0/002
زن	195	183/00			
محل سکونت					
شهر	270	200/42	/50 17528	0/020 -	0/984
روستا	130	200/67			
محل تولد					
شهر	259	207/37	/5 16479	1/613 -	0/107
روستا	141	187/88			
شغل پدر					
آزاد	249	202/49	18304	0/443 -	0/658
دولتی	151	197/22			

برای بررسی ارتباط نگرش دانشجویان نسبت به حیوانات با سن، مقطع تحصیلی و سطح تحصیلات پدر و مادر از ضریب همبستگی استفاده گردید. نتایج این بررسی نشان داد که فقط مقطع تحصیلی دانشجویان دارای همبستگی مثبت و معنی‌دار با نگرش نسبت به حیوانات می‌باشد (جدول 6). اگرچه همبستگی

جدول 6: همبستگی نگرش نسبت به حیوانات با سن، مقطع تحصیلی و سطح تحصیلات والدین

متغیر	میزان ضریب همبستگی*	سطح معنی‌داری
سن	0/052	0/304
مقطع تحصیلی+	0/136	0/006
سطح تحصیلات پدر†	-0/045	0/336
سطح تحصیلات مادر†	-0/058	0/251

* برای سن ضریب همبستگی پیرسون و برای سایر متغیرها ضریب همبستگی اسپیرمن محاسبه شده است.

+ شامل کاردانی، کارشناسی، کارشناسی‌ارشد، دکتری.

† شامل بی‌سواد، خواندن و نوشتن، ابتدایی، راهنمایی، متوسطه، فوق‌دیپلم، لیسانس، فوق‌لیسانس، دکتری.

بین این دو متغیر ضعیف می‌باشد، اما بدان معنی است که با افزایش مقطع تحصیلی دانشجویان، نگرش آنان نسبت به حیوانات مساعدتر می‌شود. سایر متغیرها، یعنی سن و سطح تحصیلات پدر و مادر، ارتباطی با نگرش دانشجویان نسبت به حیوانات ندارد. برای پاسخ به این سوال که آیا دانشجویان مقاطع مختلف تحصیلی تفاوتی از نظر نگرش نسبت به حیوانات دارند یا خیر، از آزمون کروسکال-والیس استفاده گردید. اطلاعات جدول 7 نشان می‌دهد، دانشجویان مقاطع مختلف تحصیلی از نظر نگرش نسبت به حیوانات با یکدیگر تفاوت معنی‌داری دارند، به طوری که نگرش دانشجویان مقطع تحصیلات تکمیلی نسبت به حیوانات مساعدتر از نگرش دانشجویان مقطع کارشناسی، و نگرش دانشجویان مقطع کارشناسی نسبت به حیوانات، مساعدتر از نگرش دانشجویان مقطع تحصیلی کاردانی می‌باشد.

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-20]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1395.11.3.4.6]

جدول 7: مقایسه نگرش نسبت به حیوانات در دانشجویان مقاطع مختلف تحصیلی

مقطع تحصیلی	فراوانی	میانگین رتبه‌ای	آماره کای اسکور	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
کاردانی	40	158/69			
کارشناسی	287	195/95	10/98	-3/109	0/004
تحصیلات تکمیلی	69	232/18			

بحث

مطالعه حاضر نشان داد نگرش دانشجویان مورد مطالعه نسبت به حیوانات، یک نگرش قوی نمی‌باشد. با توجه به نقش تعیین-کننده نگرش‌ها در رفتار انسان‌ها، می‌باید نگرانی بیشتری درباره احتمال بروز رفتارهای غیراخلاقی با حیوانات در بین جمعیت مورد داشت. این نتیجه با یافته‌های تحقیق انجام شده در مراکز تحقیقاتی دانشگاه علوم پزشکی تهران هم‌راستا می‌باشد (11). در عین حال، تحقیق حاضر نشان داد که گرایش به آرمان‌گرایی در بین جمعیت مورد مطالعه در حدّ خوب قابل ارزیابی می‌باشد. این نشان می‌دهد که دانشجویان مورد مطالعه بیشتر بر این باورند که برای انجام رفتارهای اخلاقی می‌باید به اصول و معیارهای ثابت پایبند بود. به بیان دیگر، از نظر بیشتر آنان، شرایط و موقعیت‌ها توجیه‌کننده رفتارهای اخلاقی نیستند، بلکه انسان باید سوای موقعیت‌ها، مطابق با معیارهای مشخص و معین عمل نماید. این در حالی است که مطالعه حاضر نشان داد ارتباط مثبت و معنی‌داری بین موضع‌گیری اخلاقی و نگرش نسبت به حیوانات وجود دارد، به طوری که افراد آرمان‌گراتر، نگرش مساعدتری نیز نسبت به حیوانات دارند. به بیان دیگر، افرادی که به اصول و معیارهای ثابت در اخلاق معتقد هستند، نگرش مساعدتری نیز نسبت به حیوانات دارند. این نتایج با یافته‌های تحقیقات مشابه سازگار می‌باشد (7، 23، 13). بدین ترتیب می‌توان پیش‌بینی کرد که آرمان‌گرایی در اخلاق می‌تواند دارای یک ارتباط مستقیم دوطرفه با دیدگاه افراد نسبت به حیوانات باشد. همچنین، نتایج نشان داد که زنان در مقایسه با مردان، نگرش مساعدتری نسبت به حیوانات دارند. این نتیجه با یافته‌های تحقیقات مشابه هماهنگ می‌باشد (4، 7، 8، 10، 13). یکی از دلایل این یافته می‌تواند به احساسی‌تر بودن زنان در مقایسه با مردان ارتباط داشته باشد که باعث شده است نگرش یا جهت‌گیری احساسی زنان نسبت به حیوانات مساعدتر باشد. همچنین در تحقیق حاضر ارتباط معنی‌داری بین سن و نگرش نسبت به حیوانات یافت نشد. البته در این ارتباط باید توجه داشت که مطالعه حاضر درباره دانشجویان انجام شده است و این احتمال وجود دارد که نبود ارتباط بین سن و نگرش نسبت به حیوانات، از دامنه سنی محدود جمعیت مورد مطالعه ناشی شده باشد.

پیشنهاد می‌شود به منظور بهبود نگرش دانشجویان نسبت به حیوانات، دروس یا محتوای آموزشی مرتبط با مسایل اخلاقی رفتار با حیوانات در برنامه‌های درسی دانشگاه‌ها گنجانده شود. این کار می‌تواند ضمن بهبود نگرش نسبت به حیوانات، آنان را با استدلال‌های منطقی رفتار درست با حیوانات و دیدگاه‌های موجود در این رابطه آشنا سازد. از آنجا که در منابع غنی سنت اسلامی-ایرانی و فرهنگ بومی ما، مطالب و دیدگاه‌های مناسبی برای رفتار با حیوانات وجود دارد، پیشنهاد می‌شود از این منابع به نحو شایسته در آموزش رفتار صحیح با حیوانات استفاده به عمل آید (15). همچنین، با توجه به این که رفتار با حیوانات یکی از ابعاد مهم اخلاق کشاورزی را تشکیل می‌دهد ، پیشنهاد می‌شود رفتار با حیوانات در مزرعه از نگاه اخلاقی مورد کنکاش قرار گیرد. این در حالی است که در اخلاق زیست محیطی نیز پژوهش پیرامون رفتار با حیوانات از اهمیت برخوردار می‌باشد، زیرا حقوق حیوانات یکی از رهیافت‌های اساسی اخلاق زیست محیطی محسوب می‌شود که در آن، حقوق و وظایف به حیوانات یا سلسله زیستی بسط داده می‌شود (16 و 17).

نتیجه‌گیری

نگرش دانشجویان نسبت به حیوانات در حدّ مطلوب نمی‌باشد و این نگرش، مستقل از سن می‌باشد. با این حال، بین آرمان-گرایی و نگرش نسبت به حیوانات یک همبستگی مثبت و معنی‌دار وجود دارد، لذا می‌توان نتیجه گرفت که امکان بهبود نگرش نسبت به حیوانات در بین جمعیت یاد شده امکان‌پذیرتر می‌باشد، زیرا با توجه به موضع‌گیری اخلاقی افراد مورد مطالعه،

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-20]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1395.11.3.4.6]

آمادگی بهبود نگرش و در نهایت رفتار مناسب اخلاقی نسبت به حیوانات در آنها فراهم می‌باشد.

ملاحظه‌های اخلاقی

در پژوهش حاضر، داوطلبانه بودن پاسخ به سوالات پرسشنامه، ناشناس ماندن سوژه‌های تحقیق و انتشار نتایج تحقیق به صورت کلی (نه فردی) رعایت شده است. همچنین در فرآیند انجام کار، به فرد یا موجودی آسیب وارد نشده است.

سپاسگزاری

اعتبار مالی پژوهش حاضر از سوی معاونت پژوهشی و فنّاوری دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان تأمین شده است.

واژه‌نامه

1. Ethical Idealism	آرمان‌گرایی اخلاقی
2. Ethical Relativism	نسبی‌گرایی اخلاقی
3. Good and Evil	حُسن و قبح
4. Ethical Standards	معیارهای اخلاقی
5. Ethics	اخلاق
6. Scope of Responsibility	دامنه مسئولیت
7. Ethical Behavior	رفتار اخلاقی
8. Attitude	نگرش
9. Ethical Perspective	دیدگاه اخلاقی
10. Utilitarian Orientation	جهت‌گیری سودنگر
11. Animal Welfare	رفاه حیوانات
12. Charity Organizations	سازمان‌های خیریه
13. Humane Attitude	نگرش انسانی
14. Animal Rights	حقوق حیوانات
15. Ethical Ideology	موضع‌گیری اخلاقی

منابع

1. Holms R L. (2003). Basics of ethical philosophy. Translated by: Olya M.(2004). Tehran: Qhoghnoos Publication. (In Persian).
2. Robinson D, Garrat K. (1999). Ethics: first step. Translated by: Abdolabadi A.A. (2004). Tehran: Shrazeh Publication. (In Persian).
3. Kortenkamp KV, Moore CF. (2001). Egocentrism and anthropocentrism: moral reasoning about ecological commons dilemmas. Journal of Environmental Psychology; 21: 261-272.
4. Herzog H, Betchart N, Pittman R. (1991). Sex role identity and attitudes toward animals. Anthrozoös; 4(3): 184-192.
5. Kellert S. (1980). American attitudes toward and knowledge of animals: an update. International Journal for the Study of Animal Problems; 1(2): 87-119.
6. Kafer R, Lago D, Wamboldt P, Harrington F. (1992). The pet relationship scale: replication of psychometric properties in random samples and association with attitude toward wild animals. Anthrozoös; 5(2): 93-105.
7. Galvin SL, Herzog HA. (1992). Ethical ideology, animal rights activism and attitudes toward the treatment of animals. Ethics & Behavior; 2(3): 141-149.
8. Tania DS, Taylor N. (2006). Attitudes to animals: demographics within a community sample. Society & Animals; 14(2): 147-157.
9. Signal TD, Taylor N. (2006). Attitudes to animals in the animal protection community compared to a normative community sample. Society & Animals; 14(3): 265-274.
10. Heleski CR, Mertig AG, Zanella AJ. (2004). Assessing attitudes toward farm animal welfare: a national survey of animal science faculty members. Journal of Animal Science; 82: 2806-2814.
11. Mobasher M, Abolghasemzadeh N, Bathaei FS, Aramesh K, Larijani B. (2007). Awareness, attitude and performance towards ethical principles in animal research. Ethics in Science and Technology; 2(1, 2): 7-16. (In Persian).
12. Forsyth DR, Nye JL, Kelley K. (1998). Idealism, relativism and the ethic of caring. The Journal of Psychology; 122(3): 243-248.
13. Galvin SL, Herzog HA. (1992). The ethical judgment of animal research. Ethics & Behavior; 2(4): 263-286.
14. Wuensch KL, Jenkins KW, Poteat GM. (2002). Misanthropy, idealism, and attitudes towards animals. Anthrozoös; 15: 139-149.

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-20]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1395.11.3.4.6]

15. Abedi-Sarvestani A, Shahvali M, Mohaghegh-Damad SM. (2012). Principles and approaches of environmental ethics. Tehran: Iran Research Institute of Wisdom and Philosophy, Iranian Association for Wisdom and Philosophy. (In Persian).

16. Abedi-Sarvestani A. (2015). Explanation of agricultural ethics. Ethics in Science & Technology; 10(1): 73-84. (In Persian).

17. Abedi-Sarvestani A., Shahvali M., Mohaghegh-Damad SM. (2007). Essence and outlooks of environmental ethics with emphasis on Islamic perspective. Ethics in Science & Technology; 2(1,2): 59-72. (In Persian).

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-20]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1395.11.3.4.6]